

Motiv Penelope u romanu "Giga Barićeva" Milana Begovića

Blažević, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:129193>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Marija Blažević

**Motiv Penelope u romanu „Giga Barićeva“ Milana
Begovića**

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2016.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Marija Blažević

Matični broj:

0009068150

Motiv Penelope u romanu „Giga Barićeva“ Milana
Begovića

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost/Pedagogija

Mentorica: red. prof. dr. sc., Adriana Car-Mihec

Rijeka, 23. srpnja 2016.

Sadržaj:

1. Uvod	1
2. Mit o Penelopi	2
2.1. O Penelopinom imenu.....	2
2.2. Kako je Odisej osvojio Penelopu?	3
2.3. O Penelopinoj vjernosti.....	4
2.4. Penelopa i Odisej nakon dugo očekivanog susreta	6
3. Život i književno djelovanje Milana Begovića	8
4. O romanu „Giga Barićeva“	11
5. O intertekstualnosti kao temelju romana „Giga Barićeva“	14
6. Giga Barićeva –Penelopa 20. stoljeća	16
6.1. O Giginim proscima	16
6.2. O Giginjoj (ne)vjernosti	21
6.3. Mudrost kao temeljna Penelopina osobina	25
7. Zaključak	30
8. Sažetak i ključne riječi	33
9. Popis literature.....	35

1. Uvod

Pisci su suvremene književnosti nerijetko skloni reinterpetiranju određenih mitova, tema ili likova iz kanonskih djela svjetske književnosti. U hrvatskoj je književnosti navedeno prisutno, između ostaloga, i u Begovićevu romanu „Giga Barićeva“ u kojem je autor reinterpetirao mit o Penelopi koji se pojavljuje u Homerovoj „Odiseji“. Spomenuti je autor u liku Gige Barićeve oblikovao modernu Penelopu dvedesetoga stoljeća i to onu koja se druži s proscima, mrzi čekanje i želi supruga proglasiti mrtvim ne bi li krenula dalje sa svojim životom.

Kao metodološko polazište za izradu rada poslužio nam je članak Viktora Žmegača „Tipovi intertekstualnosti i njihova funkcija“ u kojem navedeni autor reinterpetiranje mita, teme ili lika kanonskih djela svjetske književnosti određuje kao intertekstualnost trećeg tipa. Temeljem spomenutoga nastojat ćemo pobliže odrediti intertekstualne poveznice između mita o Penelopi prikazanog u Homerovoj „Odiseji“ i Begovićeva romana „Giga Barićeva“. Komparativnom analizom spomenutih djela pokušat ćemo odrediti što povezuje i razlikuje glavne protagonistice s posebnim osvrtom na njihov odnos prema proscima, prema vjernosti te na njihovu osobnost koju prije svega određuje osobina mudrosti. Ukratko, cilj je odrediti ono što Gigu čini modernom Penelopom dvadesetoga stoljeća.

U drugom ćemo poglavlju detaljno prikazati mit o Penelopi na koje ćemo se osvrnati u šestom poglavlju u kojem ćemo pokušati odrediti što Gigu čini modernom Penelopom. U trećem ćemo poglavlju reći nešto osnovno o životu i književnom djelovanju Milana Begovića, a o samom romanu „Giga Barićeva“ govorit ćemo u četvrtom poglavlju. Peto poglavlje govorit će o intertekstualnosti kao podlozi cijelog romana.

2. Mit o Penelopi

Penelopa je jedna u nizu lijepih i mudrih žena grčke mitologije. Kći je Ikarijeva te nećakinja Heleninog zemaljskog oca Tindareja, a grčka ju mitologija prvenstveno predstavlja kao Odisejevu suprugu (Graves 2003:442). Ona je, prema Homerovoj „Odiseji“, dvadeset godina vjerno čekala na povratak svoga supruga iz Trojanskog rata uporno odbijajući prosce. Njezin je lik postao simbolom vjerne i odane žene koja svojom mudrošću prevladava sve prepreke koje bi mogle narušiti njezinu vjernost. Budući da Homerova „Ilijada“ i „Odiseja“ čine temelj iz kojeg se razvila književnost i umjetnost europskog književnog kruga, Penelopa u europskoj književnosti i umjetnosti zauzima bitnu ulogu.

2.1. O Penelopinom imenu

Imena su likova Homerove „Odiseje“ simbolična i mnogo govore o njima samima. Kako bi se bolje shvatila Penelopa potrebno je razumjeti etimologiju njezina imena. Naime, ime Penelopa dolazi od grčkog Πηνελόπη što je složenica od πήνη (tkanje, konac) i ὀλόπτω (iščupati, istrgnuti), λέπω (svlačiti, ogoliti). Prvi dio imena odnosi se na vještinu tkanja koja je karakteristična za žene, a drugi se dio odnosi na prevaru kojom je Penelopa nasamarila svoje prosce. Ona je, naime, proscima obećala da će odabrati jednog od njih onoga dana kad dovrši Laertov grobni pokrov. Danju je tkala pokrov, a noću ga je uništavala. (Kanavou 2015:110, prev. M.B.). Ipak, neki etimolozi ističu da ime Πηνελόπη dolazi od grčkog πηνέλωψ što znači patka (Kanavou 2015:112, prev. M.B.). Prema predaji, Penelopino je prvo ime bilo Arneja ili Arnakija. Njezin je otac zapovijedio Naupliju da ju baci u vodi, no od utapanja su je spasile prugaste patke. Vidjevši što se dogodilo Ikarij i njegova supruga Periboja su popustili i Arneji dali ime Penelopa („patka“) (Graves 2003:442). To se može povezati i s činjenicom da su u antičkoj Grčkoj mnoge žene dobivale imena prema pticama.

Patke su vjerne i monogamne ptice što je izravna poveznica s Penelopinom osobnošću. (Kanavou 2015:112, prev. M.B.).

2.2. Kako je Odisej osvojio Penelopu?

Grčku je mitologiju obilježila prekrasna Helena, Zeusova i Ledina kći (Graves 2003:434). U trenutku kad je postala djevojkom, dvor njezina očuha Tindareja okupirali su prosci (Graves 2003:434). „Svi su grčki prinčevi došli s bogatim poklonima kao prosci ili su kao zastupnike poslali svoje rođake“ (Graves 2003:434). Tindarej je strahovao da bi među proscima mogla izbiti svađa te da bi čak moglo doći i do rata u trenutku kad bi se Helena odlučila udati za jednog od njih. Odisej mu je odlučio pomoći, ali zauzvrat je tražio da mu Tindarej pomogne oženiti Penelopu, njegovu nećakinju. Tindareju je predložio da traži od prosaca da mu se zakunu kako će braniti onog muškarca kojeg Helena izabere za svoga muža od svakog onoga tko mu Helenu pokuša preoteti (Graves 2003:434). Nagodba je postignuta te je Tindarej pomogao Odiseju pobijediti u utrci koju je Ikarij organizirao za Penelopine prosce (Graves 2003:442). Ipak, Ikarij se usprotivio Odisejevoj odluci da Penelopu odvede iz Sparte u Itaku. Odisej je tada „ugrabio Penelopu i odveo je u svojoj kočiji“ (Pinsent 1985:121). Budući da je Ikarij pratio kočiju i molio Odiseja da ostanu u Sparti, Odisej je Penelopi naredio da odluči hoće li se vratiti ocu ili otići s njime na Itaku i biti njegovom suprugom. Penelopa je prekrila svoje lice velom što je bio znak Odiseju da želi poći s njime. To je, također, bio dokaz Ikariju da Penelopa svojevrijedno ulazi u brak s Odisejem (Graves 2003:442).

Njihov je bračni život prekinuo Trojanski rat. Naime, Prijamov sin Trojanac Paris oteo je Helenu, koja je odabrala Menelaja za svoga supruga, čime je pokrenuo Trojanski rat. Odisej u početku nije htio ostaviti ženu i tek rođena sina Telemaha te je glumio ludilo kako bi izbjegao sudjelovati u ratu (Graves 2003:442). „Kada se pretvarao da ne poznaje svoje uvažene goste, Palamed je uzeo malog Telemaha iz Penelopinog naručja i stavio ga na zemlju

pred zapregu. Odisej ju je brzo zaustavio, izbjegavajući ubojstvo jedinog sina. Kada se otkrilo da nije lud, morao se pridružiti pohodu.“ (Graves, 2003:442). Odisejev otpor prema sudjelovanju u ratu dodatno je učvrstilo i proročanstvo koje mu je predvidjelo: „Ako odeš za Troju vratit ćeš se tek nakon dvadeset godina, sam i siromašan.“ (Graves 2003:442). To se u konačnici i obistinilo.

2.3. O Penelopinoj vjernosti

Nakon Trojanskog rata, mali se broj Grka vratio svojim kućama (Graves 2003:490). Odisej se sukladno proročanstvu deset godina pokušavao vratiti na Itaku. U to je vrijeme smatran mrtvim zbog čega su brojni mladi grčki prinčevi nastanili njegov dvor i prosili njegovu suprugu Penelopu što je opisano u Homerovoj „Odiseji“.

Prije nego li je krenuo u rat, Penelopi je naredio da se ponovno uda u trenutku kad Telemahu naraste prva brada. „Al' kad ugledaš sina, gdje prva niče mu brada,/Udaj se, za kog te volja i ovu ostavi kuću.“ (Homer 1987:293). Ipak, ona to nije htjela učiniti te je mudro prevarila svoje proscje rekavši im da će se udati u trenutku kad završi Laertov grobni pokrov. Tri je godine danju tkala pokrov, a uvečer ga uništavala. To bi se i nastavilo da ju proscima nisu odale sluškinje. Prosci su se tada rasrdili i požalili Telemahu. „Iz kuće otpravi mater i reci joj neka se uda (...) Dotle će tebi prosci izjedat blago i živež,/Dokle mislila bude ovako, kako joj bozi/U srce misao meću“. (Homer 1987:25). Budući da Odiseja nema, Telemah je „glava kuće“ i on odlučuje o Penelopinoj sudbini. Čuvši žalbe prosaca odlučio je krenuti na putovanje kako bi doznao neke informacije o ocu. Obećao je proscima da će, ako bude doznao da mu je otac mrtav, oca sahraniti, a majku udati.

Ono što obilježava cjelokupnu „Odiseju“ jest Penelopina uporna vjernost suprugu. Usprkos tome što joj prosci uništavaju dvor i što nema nikakvih vijesti o Odisejevom povratku, ona se uporno odbija ponovno udati. U jednom trenutku moli boginju Atenu da odvrati proscje od nje. „Čuj me, Atena, Odisej dosjetljivi

ako je tebi/Ikad sažego u čast il'ovčja il goveža stegna/Pretila – sad mi se toga spomeni i milog mi sina/Spasi, a ob'jesne i zle odvrati prosce od mene“ (Homer 1987:73). Njezina vjernost izaziva divljenje te Agamemnon u podzemnom svijetu hvali Penelopinu vjernost i ističe da će ju bogovi proslaviti. „Odiseja vjerenog muža,/Kako se sjećala vazda! izgubit zato se neće/Nikakva slava njene vrline, i milom će pjesmom/Med podzemljarima ljudma Penelopu bozi prodičit.“ (Homer 1987:377). Čak i nakon što se Odisej otkrio Penelopi, ona nije vjerovala da je to zaista on. Povjerovala mu je tek kad joj je opisao kako je izgradio i uredio njihovu sobu jer je to mjesto koje poznaju samo Odisej, Penelopa i dvorkinja Aktora.

Priču o Penelopinoj bezuvjetnoj vjernosti koja je prikazana u „Odiseji“ potrebno je prihvatiti uz ponešto sumnje. Naime, prema nekim izvorima, Penelopa u grčkoj mitologiji nije bila prikazana kao vjerna žena. Ona se, navodno, družila s Amfinomom koji joj je bio najdraži prosac (Graves 2003:506). To potvrđuje i sljedeći citat iz „Odiseje“: „Amfinom bio je sinak,/On je s Dulihija došo, (...), a prvi med proscima bješe, sa r'ječi/Kraljici najdraži od svih, jer srca bješe valjana“ (Homer 1987:264). Smatra se da je Penelopa s Amfinomom dobila boga Pana te da ju je zbog njega Odisej vratio ocu Ikariju (Graves 2003:505). U prilog sumnji u Penelopinu vjernost ide i sama činjenica da joj se Odisej nije htio odmah otkriti već ju je htio iskušati što je najavio svom sinu Telemahu rekavši mu: „Al' sad spavati idi, a ja ću ostati ovdje/Pa ću sluškinje sve i tvoju iskušat mater.“ (Homer 1987:300). Kroz razgovor s njom htio je doznati je li mu ona bila vjerna. Budući da u „Odiseji“ prevladavaju patrijarhalni odnosi, od grčke se mitologije najvjerojatnije odstupalo, a ove situacije mogu potvrditi sumnju u Penelopinu vjernost Odiseju. Drugi izvori ističu da je Penelopa Pana dobila s bogom Hermesom koji joj se prikazao u obliku ovna u Arkadiji (Graves 2003:71). Pan je bio izrazito ružan, rođen je s

rogovima i s kozjim nogama zbog čega je Penelopa pobjegla vidjevši ga. Živio je u Arkadiji gdje se družio s nimfama i lovcima (Graves 2003:71).

Zaista je teško odrediti koliko je vjerno grčka mitologija prenesena u „Odiseji“. No, usprkos različitim izvorima i informacijama koje ne idu u prilog Penelopinoj vjernosti, ona je, zahvaljujući „Odiseji“, u europskoj kulturi ostala simbolom vjerne i odane žene.

2.4. Penelopa i Odisej nakon dugo očekivanog susreta

Kad se Odisej otkrio Penelopi, ona nije vjerovala da je to zaista on, već ga je morala iskušati. Na prevaru ga je potaknula da govori o tome kako je izgradio njihovu sobu i krevet učvrstio uz panj masline. Tek je čuvši to Penelopa povjerovala da kraj nje sjedi Odisej. „Al’ bogovi b’jedu nam daše./Zavideć nam oni ne pustiše mladosti da se /Namladujemo skupa, da starosti dođemo na prag./A ti se nemoj ljutit na mene, zamjerit nemoj./Što te kad te vidjeh ovako grlila nisam.“ (Homer 1987:365). Taj emocionalan susret supružnika koji su bili odvojeni dvadeset godina prekinuo je Odisej rekavši Penelopi da uskoro ponovno mora krenuti na put. Naime, Odisej je rasrdio boga Posejdona oslijepivši njegova sina Polifema. Kako bi ublažio njegovu ljutnju morao je putovati i širiti njegov kult. To Odisejevo priznanje Penelopi je posljednje što, iz „Odiseje“, doznajemo o sudbini dvaju supružnika.

Prema nekim izvorima, Odisej je na svom putovanju u čast bogu Posejdonu „oženio Kalidiku, kraljicu Tesprotijaca i predvodio je njezinu vojsku u ratu protiv Brigijaca, pod vodstvom Aresta.“ (Graves 2003:505). Devet se godina nije mogao vratiti u Itaku, a u to je vrijeme ondje kraljevala Penelopa u ime njezinog i Odisejevog malodobnog sina Polipeta. Tiresija je Odiseju prorekao da će umrijeti kao star čovjek i to od ruke svoga sina. Upravo je stoga Telemah bio prognan u Kefaloniju (Graves 2003:505). Međutim, proročanstvo se nije odnosilo na Telemaha, već na Telegona, Odisejevog i Kirkinog sina, koji je putovao na Itaku ne bi li pronašao oca. Ondje je Odiseja ubio kopljem s

vrškom od riblje kosti, na morskoj obali (Graves 2003:505). Njegovo je tijelo otpremio na otok čarobnice Kirke koja ga je učinila besmrtnim. (Pinsent 1985:137). Kasnije je Telegon, prema predaji, oženio Penelopu, a Telemah Kirku. (Graves 2003:505).

Iz navedenoga možemo zaključiti da je Penelopina sudbina bila takva da je tijekom cijeloga života živjela odvojeno od Odiseja, očekujući njegov povratak. Neki su pisci svjetske književnosti, kao što je primjerice Margaret Atwood u svom djelu „Penelopeja“, odlučili reinterpretirati mit o Penelopi. To je isto, u hrvatskoj književnosti, učinio Milan Begović svojim romanom „Giga Barićeva“.

3. Život i književno djelovanje Milana Begovića

Milan Begović rođen je 19. siječnja 1876. godine u Vrlici, mjestu u blizini rijeke Cetine, u Dalmatinskoj zagori. Djetinjstvo mu je snažno obilježila majka Filomena Bressan, prema Begovićevim riječima brižna i pažljiva žena¹, koja je držala obitelj na okupu i brinula se za njega, njegova dva brata i dvije sestre. Osnovnu je školu završio u Vrlici, a tokom školovanja u realnoj školi u Splitu sprijateljio se sa suučenicom Vladimirom Nazorom. Begović je u zapisu „Moj život“ izjavio: „Najveći moj prijatelj iz realke je poznati hrvatski pjesnik Valdimir Nazor, s kojim prijateljstvo nikada nije prestalo iako su nas prilike više puta bacile daleko.“ (Žeželj 1980:16). Već 1891. godine, pod pseudonimom Tugomir Cetinski, objavljuje pjesmu „Nad spomenikom viških junaka“ u zadarskom „Narodnom listu“. Pjesma je pisana u klasicističkom stilu, a nakon nje objavio je niz ljubavnih, sjetnih, pejzažnih i drugih pjesama u raznim časopisima od kojih možemo izdvojiti zadarsku „Iskru“, zagrebački „Vijenac“ i „Hrvatski salon“ te sarajevsku „Nadu“. Ljubavni kanconijer pod nazivom „Gretchen“, izdao je 1893. godine. Nakon položenog ispita zrelosti, 1894. godine upisuje prirodoslovni studij Mudroslovnog fakulteta u Zagrebu, a te iste godine objavljuje svoju prvu dramu u stihu „Pod ciganskim šatorom“. Kritika ističe da Begovićeve prva dramska djela, u koja spadaju i „Na novu godinu“, „Na moru“, „Fernando i Korisanda“, nemaju veće umjetničke vrijednosti, a prema riječima samog autora, nastala su pod snažnim utjecajem Maeterlinckova simbolističkog kazališta. (Žeželj 1980:22). Begović od prirodoslovnog studija odustaje nakon četiri semestra i 1896. godine odlazi predavati hrvatski ili srpski jezik u splitsku gimnaziju, a tada izlazi i njegova zbirka pjesama pod nazivom „Pjesme“. „Begović je odbacio prve pjesme kao lažne i neiskrene, jer nisu imale realne osnove.“ (Žeželj 1980:22).

¹ Begović je o svojoj majci govorio u više različitih prilika. Ona je snažno obilježila njegov život, a budući da je njezin nadimak bio Duša, smatra se da je Begovićev pseudonim Stanko Dušić formiran upravo njoj u čast. Mirko Žeželj u svom djelu „Pijanac života“ donosi ulomke Begovićevih govora o svojoj majci. Vidi: str. 10-11.

Romanistiku je upisao 1897. godine u Beču, a 1903. je diplomirao. Pod pseudonimom Xeresa de la Maraje, 1900. godine, objavio je zbirku soneta „Knjiga Boccadoro“. Zbirka je vedra i mladenačka, a Begović je inspiraciju za njezino stvaranje crpio iz svoje ljubavi prema prvoj supruzi Paoli Goršetić. U tom braku dobio je kćer Boženu i sina Branka. Božena je rođena 1901. godine kad izlazi i njegova klasična drama u tri čina „Myrrha“ koja obrađuje kontroverznu temu incestne kćerine zaljubljenosti u oca. 1908. godine upoznaje Alfreda Bergera, direktora hamburškog kazališta „Deutsches Schauspielhaus“. On ga prvo zapošljava kao volontera, a dvije godine kasnije i kao dramaturga u svom kazalištu. 1912. godinu provodi u Beču gdje obavlja funkciju dramaturga i redatelja u kazalištu „Neue Wiener Bühne“. Godinu dana kasnije uz rad u Beču postaje i ugovornim dramaturgom i glavnim redateljem Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu (Žeželj 1980:135). Na svom predavanju „O našem modernom pozorištu“ u Sarajevu 1911. godine istaknuo je da se zalaže „za moderan ali svoj teatar, s Vojnovićem, Nušićem i Kosorom –sličan teatru Maxa Reinhardta u Njemačkoj i Hudožestvenika u Rusiji“ (Žeželj 1980:135). Srednjoškolskim profesorom u Povjerenstvu za prosvjetu i vjere u Hrvatskoj i Slavoniji te suradnikom zagrebačke glumačke škole postaje 1920. godine. „Premda je boravak na Školi držao privremenim, Begović je njezinim polaznicima predavao povijest književnosti i vodio glumačke vježbe s drugim tečajem do travnja 1927.“ (Senker 1985:61). Od 1921. do 1922. godine zajedno s Ljubom Weisnerom uređuje časopis „Kritika“, a 1923. zajedno s Antunom Brankom Šimićem „Savremenik“. U tom se razdoblju intenzivno bavi pisanjem te, između ostalih djela, nastaje njegov zapaženi lirski roman „Dunja u kovčegu“ (1921.), drame „Male komedije“ (1921.), „Svadbeni let“ (1922.), „Božji čovjek“ (1925.) i „Pustolov pred vratima“ (1926.). U zagrebačkim „Novostima“, 1930. i 1931. godine, objavljuje zapaženi roman „Giga Barićeva“ koji je 1940. godine tiskan u tri knjige, a drama „Bez trećeg“ dramatizacija je posljednjeg poglavlja treće knjige. Begović u tom romanu društveno i psihološki analizira zagrebački

građanski sloj nakon prvog svjetskog rata s posebnim naglaskom na muško-ženske odnose. Zajedno s Bonifačićem, 1932. godine uređuje „Savremenik“, a te iste godine odlazi u mirovinu. Milan Begović umire 13. svibnja 1948. godine u Zagrebu.

4. O romanu „Giga Barićeva“

Zagrebački list „Novosti“, 1930. godine, objavio je natječaj za domaći feljtonski roman. (Žeželj 1980:282). To je Begoviću bila savršena prilika da realizira svoje zamisli o stvaranju romana kroz koji će oslikati zagrebački građanski život nakon Prvog svjetskog rata. Roman „Giga Barićeva“ u „Novostima“ je izlazio tokom 1930. i 1931. godine u ukupno 230 nastavaka, a 1940. godine je tiskan kao cjelina u tri knjige. (Nemec 1998:225).

Prva knjiga nosi naslov „Sedam prosaca“ i sastoji se od sedam novela koje povezuje lik Gige. Naime, prvih šest novela Giga pripovijeda svojoj prijateljici, proročici Irini Aleksandrovnoj, a sedma novela je pismo u kojem Pero prikazuje Gigi neke slike iz vlastitog života. Sedam novela zapravo čini sedam portreta Giginih prosaca koje oblikuje ona sama. „Ti su likovi prikazani i kao simboli određenog tipa ponašanja, ali i kao projekcije glavne junakinje, dakle i kao njezin subjektivni doživljaj određenog čovjeka. Likovne oznake uza svaki portret (ulje, pastel, terakota, profil, karikatura i dr.) signaliziraju i stav prema liku.“ (Nemec 1998:228).

Druga knjiga nosi naslov „Na ratištu“ te donosi sliku Gigina života nakon vjenčanja s Markom na ratištu u Galiciji i njihova razdvajanja. U drugoj su knjizi analitički precizno ocrtni likovi Gige, kapetana koji joj spašava život, ali i postaje njezinim „osmim“ proscem, Markova oca Josipa Barića, njegove ljubavnice Piroške, Gigina oca i drugih koji dolaze u kontakt s Gigom. Druga knjiga, također, ocrta društveno-političku situaciju Zagreba nakon Prvog svjetskog rata, a završava jednog utorka Giginim priopćenjem proscima da se ne može udati za njih.

Treća knjiga nosi naslov „Povratak“, a pisana je u formi drame. U njoj je prikazan Markov povratak kući nakon osam godina izbjivanja na ratištu u Galiciji. Dugo iščekivani susret supružnika ne završava sretno jer Marko Gigu iznenađuje svojom pretjeranom ljubomorom i napadnim ponašanjem. Marko ju

u konačnici i napada zbog čega ga ona ubija revolverom. Treća je knjiga izdvojena i obrađena u samostalnoj drami pod nazivom „Bez trećega“. „Već sam dramu bio počeo pisati, ali onda sam opazio da bogatstvo građe koju sam htio iznijeti daleko prelazi okvir jedne drame. Poderao sam započeti rukopis drame i napisao roman. Ipak sam iz sadržaja izlučio zadnji dio i obradio ga u drami Bez trećega“ (Žeželj 1980:283).

Zbog složenosti, roman je teško žanrovski odrediti. Begovićeva namjera bila je stvoriti društveni roman što je vidljivo i iz samog podnaslova „roman iz zagrebačkog poslijeratnog života“. No, kritičari ga tematski određuju na različite načine. „Kao društveno-psihološki (Vaupotić, 1965), društveni (Senker, 1996) ili društveno-analitički (Nemec, 1998)“ (Milanko 2011:166). Nemec ističe da je „Giga Barićeva“ roman-rijeka. „Uz kasnije Krležine Zastave ovo je jedino djelo u nas kome bismo mogli pripisati generičku odrednicu roman-rijeka“ (Nemec 1998:226). Milanko roman prvenstveno određuje romanom lika. „Pripovjedač ga dosljedno prati u njegovu svakodnevnom životu, u potrazi za izgubljenim suprugom na ratištu, u ispovjedaonici, na čajankama s proscima, itd.“ (Milanko 2011:170).

Roman nastoji realistično prikazati zagrebački poslijeratni život, političke i društvene promjene i njihove posljedice na sudbine glavnih protagonista. No, kritičari ističu da su osim realizma u djelu prisutni i elementi romantizma i simbolizma te su Begovića jedni proglasili „realistom, drugi romantikom, a neki čak misliocem“ (Žeželj 1980:285). Roman je također i moderan, u njemu su prisutni pripovjedački postupci i tehnike karakteristični za tadašnju suvremenu europsku prozu. Begović se „obilno koristio retrospekcijom, samoanalizom, unutrašnjim i posrednim dijalogom, pisanjem bez interpunkcije kad opisuje Giginu bulažnjenje u tifusu (na više od jedne stranice), opisom kuće ludih i luđaka, Giginim strahom da je i sama poludjela.“ (Žeželj 1980:292).

Složenosti romana pridonose i brojni likovi. Posebno su detaljno prikazani likovi Giginih prosaca što Žeželj smatra da nema nikakve funkcije za roman u cjelini. „Najočiglednije je to s inače izvrsnom novelom Jane koja ne samo da nema nikakve veze s Gigom, nego ni s kasnijim sveučilišnim profesorom kontom Šimom Simeonijem“ (Žeželj 1980:288). Nelogično je, dodaje Žeželj, da su prosci tako iscrpno prikazani dok je Marko Barić prikazan prilikom samo nekoliko Giginih retrospekcija. Upravo stoga na kraju čitatelj ostaje iznenađen njegovim ponašanjem i njegovom osobnošću. Uz prosce detaljnije su prikazani likovi Markova oca Josipa Barića, propalog novinara koji je nekoć bio iznimno uspješan i cijenjen u svome poslu, a potom se odao alkoholu te, u konačnici, završio u ludnici. Potom, njegove ljubavnice alkoholičarke Piroške te Giginog oca, nekoć uglednog i cijenjenog političara koji promjenom političke situacije biva umirovljen i zaboravljen.

Kao što sam naslov romana upućuje, u središtu cjelokupnog zbivanja nalazi se Giga, moderna Zagrepčanka koja je stjecajem ratnih okolnosti, netom nakon vjenčanja, odvojena od supruga i prisiljena čekati na njegov povratak osam godina. Budući da je imućna i ugledna dama, sedam se muškaraca bori za njezinu naklonost u cilju da ju oženi. Uz njih, tu je i kapetan koji Gigi spašava život u Galiciji, a koji joj je nakon njezina povratka u Zagreb bezuspješno slao brojna pisma.

Iz navedenoga, jasna je intertekstualna povezanost između Homerove „Odiseje“ i Begovićeve „Gige Barićeve“. Giga je zapravo moderna Penelopa koja se mora prilagoditi kontekstu svoga vremena. I ona i Penelopa dijele istu sudbinu, no vremenski konteksti u kojima žive bitno su drugačiji što ishod i smjer njihove priče čini različitim. „Groznica iščekivanja, tegobna klaustrofobija koju uzrokuje nužnost donošenja odluka i teret egzistencijalnih problema su ono što je mit u potpunosti zaobilazio, a što u Begovićevom romanu biva stavljeno pod reflektore.“ (Bošnjak 2009:198).

5. O intertekstualnosti kao temelju romana „Giga Barićeva“

Julija Kristeva je pod utjecajem Bahtinove teorije o dijalogu, šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća, uvela pojam intertekstualnosti u znanost o književnosti. (Lokos 2004:57). „No, dok se Bahtin usredotočuje na riječ kao presjecište sukobljenih društvenih glasova, Kristeva uzima za polazište tekst kao poprište permutacija i transformacije drugih tekstova“ (Biti 2000:224). Kristeva tekst određuje kao „produktivnost, permutaciju tekstova, intertekstualnost: na prostoru se jednog teksta križa i međusobno neutralizira mnogo iskaza koji potječu iz drugih tekstova“ (Biti 2000:224). Dakle, intertekstualnost je odnos ili interakcija među tekstovima, a kao rezultat te interakcije u jednom se tekstu osjeti prisutnost drugog teksta ili tekstova. Nakon Kristeve mnogi su teoretičari dali svoj doprinos teoriji intertekstualnosti zbog čega je smisao toga pojma ostao do kraja neodređen. „Štoviše, on je svojim konceptualnim razgranavanjem i uslijed toga nastalim terminima, zadobio iritirajuće dimenzije.“ (Lahman 2009:105). Ipak, pojam je trebao biti funkcionalan u istraživanju književne prakse zbog čega je „književna znanost bila prisiljena netom izložen neograničiv pojam intertekstualnosti ograničiti na istraživanje odnosa među nekolicinom tekstova.“ (Biti 2000:225).

Brojni su autori dali svoje doprinose teoriji intertekstualnost u cilju razvoja primjene toga pojma u interpretaciji književnih djela. Među njima su i hrvatski teoretičari Dubravka Oraić-Tolić i Viktor Žmegač.

Dubravka Oraić-Tolić razlikuje eksplicitne i implicitne intertekstualne postupke. „Eksplicitnima bi pripadala uporaba citata, bilo da je riječ o citiranju dijelova drugih tekstova ili o žanrovskim i metričkim citatima, dok bi se u implicitne mogle uvrstiti aluzije i reminiscencije na druge tekstove.“ (Grgić 2011:244). Uz to intertekstualne veze dijeli na dva tipa. „U prvome se nastoji očuvati značenje preuzetih predložaka, dok je u drugome, koji je ujedno učestaliji, izraženija težnja za resemantizacijom prototeksta, uglavnom u

humorističnome ili ironičnome tonu. (Grgić 2011:224). Viktor Žmegač, pak, ističe da se intertekstualnost s obzirom na njezine funkcije može podijeliti na tri tipa. Prvi je tip intertekstualnost u funkciji demonstrativnog očitovanja literarnosti. „Drugim riječima, književni tekst ne želi potaknuti pričin da je on nešto drugo (izvješće, zajamčena predaja, zapis o doživljenoj zbilji itd.), on želi priopćiti čitatelju da autor, tako reći, stavlja karte na stol i otkriva specifičan književni status djela, fikcionalan dakako.“ (Žmegač 1993:29). Drugi je tip intertekstualnost u funkciji odmaka od književne tradicije. „Intertekstualni odnos u tom slučaju služi predočivanju stilskih opreka između obilježja prošlosti, u kojima kritični pogled nazire napose šablonu, i postupaka koji su drugačiji, novi.“ (Žmegač 1993:30).

Žmegač kao treći i najrasprostranjeniji tip intertekstualnosti navodi intertekstualnost u funkciji reinterpretacije poznate teme ili glasovite, tematski obilježene ličnosti iz fonda književnosti. „Novo tumačenje neke književne teme/ličnosti na osnovi interteksta jedan od najčešćih tipova međutekstualne ovisnosti, osobito u dvadesetom stoljeću, koje je, uostalom, sve više u znaku pojave koja je nazvana reciklažom elemenata umjetničkih tvorevina.“ (Žmegač 1993:33).

Budući da Begović u romanu „Giga Barićeva“ oživljava Homerov mit o Penelopi obradivši ga u kontekstu svoga vremena, intertekstualnost prisutnu u tom romanu, prema Žmegaču, možemo odrediti kao intertekstualnost trećeg tipa. Intertekstualne veze između Begovića i Homera prisutne su prvenstveno na semantičkoj razini. Izravne intertekstualne poveznice između dva djela vidljive su u „motivu vjernosti, odnosno nevjere, motivu psa koji na neki način predstavlja vjernost, problematici pohlepnih prosaca koji oblijeću oko Gige i Penelope“ (Crnjak, Trojan 2015:173), ubojstvu na kraju djela, lukavosti i mudrosti žene, nepovjerenju muškaraca. U daljnjem tekstu detaljnije ćemo

objasniti kako je Begović reinterpetirao mit o Penelopi osvrnuvši se na svaku od navedenih intertekstualnih poveznica.

6. Giga Barićeva –Penelopa 20. stoljeća

Giga Barićeva moderna je Penelopa 20. stoljeća. Mora se nositi sa suprugovim višegodišnjim odsustvom zbog rata i s proscima koji je oblijeću. Kao i Penelopa, suprugu ostaje vjerna do samog njegovog povratka. No, ono što razlikuje Gigu i Penelopu jest kontekst njihova življenja. Različito vrijeme i različit pogled na svijet utjecali su na to da njihove sudbine i tijek njihova života ipak budu različiti. Giga je moderna dobrostojeća Zagrepčanka, a roman prati njezin život u godinama nakon Prvog svjetskog rata. S druge strane, „Odiseja“ prati Penelopin život nakon Trojanskog rata koji se smješta otprilike u 12. st. pr. Kr. Vremenski odmak njihova življenja ide u prilog činjenici da od Gige ne možemo očekivati jednake reakcije kao što su bile Penelopine. Njezin odnos s proscima i s Markom ne može biti isti odnosu koji je imala Penelopa sa svojim proscima i s Odisejem. U daljnjem tekstu osvrnut ćemo se na sve ono što Gigu udaljava od Penelope, ali i na ono što ju čini njoj sličnom.

6.1. O Giginim proscima

Cijela prva knjiga Begovićeva romana „Giga Barićeva“ bavi se njezinim proscima što nije začuđujuće jer oni predstavljaju okosnicu cjelokupnog mita o Penelopi, prikazanog u „Odiseji“.

Giga, ako ne računamo kapetana koji joj je spasio život u Galiciji, ima sedam prosaca što je daleko manje od Penelope koja ih ima stotinu i osam.² Suprotno od Penelopinih, Giginu su prosoci detaljno prikazani i okarakterizirani. Čitatelj dobiva uvid u njihov život i sudbinu te način na koji su upoznali Gigu. „Prikaz karaktera svakoga od tih ljudi donosi se pod zasebnim naslovom i zapravo čini zaokruženu novelu, a obično se pripovijeda i cijeli život dotičnoga

² Detaljnije u: Homer (1987). *Odiseja*. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, str. 260.

čovjeka, te se izvještava o tome kako ga je Giga upoznala i zašto joj je on važan.“ (Pavličić 2015:171). Čitatelj prvo upoznaje odvjetnika Miku, cijenjenog i učenog četrdesetogodišnjaka koji je u svome poslu bio izrazito uspješan zbog čega je bio predmet ljubomore brojnih muškaraca. No, u odnosu sa ženama imao je jedan problem. Naime, kad bi ostao s kojom nasamo zbunio bi se i postao bi agresivan. Isto je učinio i Gigi, no ona mu to nije toliko zamjerila što se vidi i iz njezina komentara Irini Aleksandrovnoj: „Ali nemojte ga suditi samo po onoj provali temperamenta. Doduše, nije ugodno sjediti kraj vulkana, kad riga vatru i lavu, ali nije moguće poreći mu poseban čar i zanimljivost.“ (Begović 1996:49). Nakon smrti Gigina oca, Mika je bio izvršitelj njegove oporuke te se na taj način upoznao s njom. Uskoro on postaje njezin važan oslonac, čovjek kojeg ona zove u trenucima nevolje, a koji joj je uvijek spreman pomoći. To je, primjerice, vidljivo u trenutku kad Gigu napada podstanar Salf, a osoba koju ona poziva upomoć upravo je odvjetnik Mika. Njega, također, poziva da ju prati u ludnicu, u posjetu Josipu Bariću, a na kraju, nakon što je ubila Marka, njega zove da joj pomogne. „Unatoč tome što nasrće na Gigu u jednom trenutku, ona će ga svesrdno braniti pred Irinom Aleksandrovnom, anticipirajući povratnu gestu Mike Peruzovića na sudu dok bude branio Gigu zbog Markova ubojstva, što se u romanu tek naznačuje.“ (Milanko 2011:173). Upravo stoga, možemo zaključiti da od svih prosaca Giga najveću povezanost osjeća s Mikom čime se on ističe od ostalih. I Penelopa je od svih prosaca posebno isticala Amfinoma.

Nakon Mike, Giga Irini pripovijeda o Šimi Simeoniju, vrlo religioznom čovjeku, snažno vezanom uz svoju majku Bimbu. Na jednom hodočašću u Italiji upoznao je i snažno se zaljubio u djevojku Jane, s kojom je razgledavao crkve i gledao freske. Ona se ubrzo razboljela te vratila kući u Perth gdje je i preminula. Šime je nakon rata, na poziv Janeinog oca, otišao u Perth posjetiti njezinu grobnicu. Upoznavši Gigu, u njoj je vidio svoju Jane zbog čega se u nju i zaljubio. Giga je voljela Simeonijev temperament, smatrala je da je on, od svih

prosaca, jedini prirodan zbog čega je u jednom trenutku čak pomislila udati se za njega. „Što je svemu tome mogao da znači diplomatski ton Bele Balaška, glupa poza Freddyja ili hladno rezoniranje Angela Posthumusa? Maske, a ne lica. Mehanika, a ne temperament. I najednom bila je sva na strani Simeonija. On i nikoji drugi.“ (Begović 1996:323).

Treći Gigin prosac je Freddy, zagrebački snob opsjednut ženama prema kojima se izrazito loše odnosio. Za vrijeme rata organizirao je humanitarnu organizaciju u kojoj je Giga radila kao tajnica. Ona mu se sviđjela zbog svoje nedostižnosti, no bilo joj je nezamislivo udati se za njega jer je bio Židov.

Giga sebe nije mogla vidjeti ni u braku s Belom Balaškim, pravnikom, nekadašnjim altruistom, koji se zbog nesretne ljubavi prema susjedi Zdenki, koja ga je ostavila zbog dečka njegove sestre, naglo promijenio, prestao je cijeniti žene, a volio je samo one koje su mu bile nedostižne zbog čega mu se sviđjela Giga.

Odnos Gige i Žarka Babića (Mistera Kvita) složeniji je od njezinog odnosa s drugim proscima. Oni se, naime, znaju još iz njezine mladosti. Žarko Babić je bio njezina prva ljubav, a u njega se zaljubila dok je glumio Jaga u Shakespeareovom „Othellu“. S trinaest godina, Giga ga ponovno sreće za vrijeme ljetovanja u Topuskom gdje ga je zavedila i prijetila mu da će odati majci to da ju je htio prisilno poljubiti za vrijeme zajedničke šetnje. Kasnije on postaje jedan od prosaca, no Giga se nije mogla udati za nekog tko vječito nosi maske. „Sve što rečeš: štihvort, sve što učiniš: režijski propis, svaki izraz: maska, svaka riječ: ne iz srca, nego iz suflerske kućice. Posmijeh: karikiran od šminke, suza: trik, jecaj: falzifikat. No, hvala lijepa.“ (Begović 1996:338).

Šesti Gigin prosac je Anđelo Hervojić ili Angelus Posthumus. Bio je oženjen za Renatu de Wrabetz, materijalisticu koja je ostavila svog zaručnika Ivicu ne bi li se udala za bogatog Hervojića čime ga je nagnala na samoubojstvo.

Hervojić je ubrzo osiromašio te je morao poći u inozemstvo ne bi li povratio nekadašnje bogatstvo. Za to vrijeme, Gigi je slao pisma u kojima ju je molio da pripazi na Renatu koja je u međuvremenu postala ljubavnicom jednog liječnika. Hervojić je u inozemstvu vratio svoje bogatstvo te se vratio u Zagreb, no više ga nije zanimala Renata, već je bio zaljubljen u Gigu. Njegov matematički strog način života smetao je Gigi zbog čega se nije mogla udati za njega. „Ona će brojiti riječi: točno 75. Ili u subotu: točno 150. Izazvat će ga pitanjima, replikama, iznenađenjima, ali ne će prekoračiti broja ni za jednu. Što je danas u novinama? Nije čitao! U poduzeću? Sve u redu! S kim je bio? Ni s kim!“ (Begović 1996:340).

Jedini prosac kojeg čitatelj ne upoznaje preko Gigina pripovijedanja, već preko njegovog pisma Gigi jest Pero Sambolec. Prva ljubav bila mu je teta Giza koja je prema njemu također razvila osjećaje. Zbog njihove zabranjene ljubavi Giza se preselila u Švicarsku, a Peru je ponajprije vidjela u braku s Gigom. No, ona se plašila tog braka. „Mlad, kao što jest, otgnut će se i poći za uspjesima i pobijedama, a ostavit će nju kraj djece u onoj kući, gdje će sve govoriti o njemu, kakav je bio, kad nije bio njen, i kakav je sada, kad nije više njen.“ (Begović 1996:342). Unatoč tome što se plašila, Pero je jedini prosac koji nije u Gigi vidio samo ono tjelesno zbog čega ga je, za razliku od ostalih prosaca, u jednom trenutku čak htjela i poljubiti. „Nije joj se ni približio. Samo su se dotakle njihove čaše (...) Ona je uzdrhtala na taj doticaj čaša. Pogledala je u taj čas na njegove usne i pomislila, da se on sada digne i nasloni svoja usta na njezina: poljubila bi ga. To joj se nije dogodilo ni s jednim muškarcem, otkad je postala žena.“ (Begović 1996:44).

Ni Giga ni Penelopa ne vole svoje prosce, no Giga želi nastaviti sa svojim životom nakon Marka i zato im daje priliku da je osvoje i da ih upozna. „Šta znači sada njezina vjernost, njezino čekanje, njezino robovanje? Vjernost – kome? Na koga čekanje i kome robovanje?“ (Begović 1996:16). Čekanje joj se

gadi i smatra da ju ono uništava. „Kad joj se zgadi od onog vonja, bježi u čekaonicu, koja joj je već radi imena odurna, kao i sve što god je u vezi s čekanjem, od koga eto strada i pogiba.“ (Begović 1996:206). Stoga je odlučila svaki utorak navečer okupiti sve svoje proscce i s njima se družiti ne bi li ih bolje upoznala i možda se odlučila udati za jednog od njih. Druženja su bila obilježena razgovorima, raspravama i smijehom. „Na to je Kvit, karikirajući ton i način advokata Mike, protegao dlanove i uskliknuo: -Nemojmo pretjerivati! Nemojmo pretjerivati! Smijeh, koji je nastao iza Kvitove šale, ubrzo se rasplinuo.“ (Begović 1996:327). Gigin prosoci poštuju njezine odluke pa u trenutku kad je preko Mike poručila da se ne može udati niti za jednog, oni su se mirno razišli. „Kao sedam urotnika, zaogrnuti u svoje kabanice, izvlačili su se tajanstveno i bez razgovora prosoci Gige Barićeve iz njene veže.“ (Begović 1996:362).

Penelopa ne ulazi u kontakt sa svojim proscima, osim povremeno kad ih kori i osuđuje njihovo ponašanje. „Za te Antinoju, vele, o zlotvore, ob’jesti puni,/Da si na Itaci svjetom i besjedom najbolji od svih/Svojih vršnjaka, al’ takav pokazao se nikad nisi!“ (Homer 1987:265). Ona ni ne pomišlja da bi se udala za jednog od njih, već, kao što smo naveli u prvom poglavlju, moli Atenu da ih odvрати od nje. Njezini su prosoci nasrtljivi, uništavaju joj dvor te troše zalihe hrane, a kako bi se domogli kraljevstva planiraju joj ubiti sina.

Postavlja se pitanje *što proscce privlači Giga i Penelopi?* Prvenstveno, obje su bogate i društveno ugledne žene za čije se supružnike sumnja da su poginuli u ratu što ih čini privlačnima proscima. Onaj koji bi oženio Penelopu naslijedio bi kraljevstvo, a Gigin bi muž ušao u visoko zagrebačko društvo kojem je ona pripadala. Penelopa je svoje proscce privukla i svojom izvanrednom ljepotom što nije slučaj s Gigom. Ona priznaje da je njezin šarm ono što muškarce privlači njoj. „(...) pa sve do danas, nije nikad popustio njen šarm, kome su mnogi teško odoljevali. Znala je vrlo dobro, da njena ljepota nije ništa izvanredno (...)“

(Begović 1996:348). Bošnjak ističe da je Giga za prosce: „surogat za vlastiti gubitak, slika koju su izgradili onako kako im odgovara. Neobične okolnosti koje su je zadesile i priče koje kruže Zagrebom, je li brak doista konzumiran ili ne, učinile su je veoma zanimljivom metom.“ (Bošnjak 2009:189). Crnjak i Trojan zaključuju da Penelopine i Gigine prosce „čini se, najviše mami njihov status i bogatstvo.“ (Crnjak, Trojan 2015:160).

I Penelopa i Giga iskušavaju svoje prosce ne bi li procijenile za koga će se udati. Penelopa je svojim proscima dala Odisejev luk i obećala da će se udati za onog koji bude sposoban odapeti strijelu kroz dvanaest ušica sjekira. Naravno, jedino je Odisej bio sposoban to i učiniti. „I tko rukama svojim tetivu najlakše zapne,/I tko kroz sjekire sve po redu izmetne str’jelu,/Za tog bih htjela poći i ovu ostavit kuću“ (Homer 1987:331). Giga se nije orijentirala na fizičku snagu svojih prosaca, već na njihovu osobnost. Organizirala je samostalne razgovore sa svakim od njih prije konačne odluke. „Usput je još svakom napomenula, kako bi željela da dođe jedno večer prije toga k njoj. Sam, bez drugih. Htjela bi se onako malko razgovoriti u četiri oka, prijateljski. Samo ne smije drugima ništa reći.“ (Begović 1996:42). Tijekom tih samostalnih sastanaka, od svih prosaca, najbolji je dojam ostavio Pero. Jedino on nije htio iskoristiti to da se nalazi sam u stanu s jednom ženom. „Kako su ti njihovi posjeti bili za nju bez dubljega značenja, kako nisu bili kadri izbrisati dojmove što ih je Pero u njoj pobudio, to ih ona ne će pobliže opisivati“ (Begović 1996:44). Ipak, u konačnici se nije htjela udati ni za jednog od njih.

6.2. O Giginj (ne)vjernosti

Penelopa je u Homerovoj „Odiseji“ prikazana kao izrazito vjerna supruga zbog čega je postala simbolom vjernosti u europskoj kulturi. Ona je dvadeset godina čekala na povratak svoga supruga ni ne pomišljajući pritom da se uda za nekog drugog muškarca. Giga je, s druge strane, htjela nastaviti sa svojim

životom, upoznavala je prosce te je osam godina nakon Markova odlaska u rat organizirala večer na kojoj je trebala odlučiti za kojeg će se prosca udati.

Čitatelj već na početku prve knjige doznaje da se Giga po pitanju vjernosti razlikuje od Penelope, ona navodi svećenika, od kojeg je došla tražiti savjet u vezi svog braka s Markom, da joj potvrdi ono što sama želi, a to je da proglasi Marka mrtvim i da nastavi sa svojim životom nakon njega. „Sav njezin interes bio je koncentriran samo u jednoj stvari: hoće li fratar sa svojim savjetima biti u skladu s njezinim željama?“ (Begović 1996:11).

Razmišljajući o svojim grijesima prije ispovijedi, Giga se nije mogla sjetiti ni jednog svog velikog grijeha osim ubojstva Markova psa Nera. Crnjak i Trojan navode u tom kontekstu: „motiv psa preuzeo je Begović također iz mitološke priče o Odiseju i Penelopi. Poznato je da se pas oduvijek smatra vrlo privrženom i odanom životinjom, čuvarom kuće i ognjišta te simbolom vjernosti.“ (Crnjak, Trojan 2015:162). Prije nego li je Odisej, po prvi puta nakon dvadeset godina, ušao u svoj dom na Itaci, u dvorištu je susreo psa Argosa koji ga je prepoznao unatoč tome što je bio prerušen u prosca. „I čim Odiseja pas u blizini ugleda svojoj,/Repom tad vine on i spusti obadva uha.“ (Homer 1987:275). Činjenica da je Argos još uvijek bio živ i vjeran svome vlasniku, iako slab i nemoćan jer su se žene loše brinule za njega, bio je Odiseju nagovještaj da su mu i ukućani ostali vjerni. „Penelopina vjernost izjednačuje se s onom iskonskom vjernošću jedne životinje.“ (Crnjak, Trojan 2015:162). Nakon osam godina izbivanja Marka nije dočekao njegov pas Nero jer ga je Giga dala ubiti. On se, nakon Markova odlaska u rat, počeo agresivno i neobično ponašati što je Gigu natjeralo da se obrati za pomoć živoderu. „Tako se jednom dogodilo, da je Gigi došao u pohode neki znanac. I dok je u predsoblju pred ogledalom popravljao valjda svoju kravatu ili zakapčao posljednje puce na kaputu, šćapi ga Nero za nogu i zadre mu u list svoje plemenite zube.“ (Begović 1996:13). Gigu je mučilo to što nije dopustila Neru da dočeka svog gospodara, a

kad je sve priznala Marku on ju je oštro osudio za ono što je učinila. Gigin mu je čin bio nagovještaj onoga čega se plašio, a to je da će se i njega riješiti te ga zaboraviti. „-Kako si ga mogla dati ubiti? Ali bolje da je mrtav. Onaj tko voli, radije je mrtav, nego ostavljen. Ja bih, vidiš radije umro, nego da znam, da ćeš me zaboraviti.“ (Begović 1996:17).

Ni Odisej ni Marko nisu odmah bili uvjereni u vjernost svojih supruga nego su ih morali iskušati. Pas Argos koji ga je dočekaio ispred kuće bio je pozitivan znak Odiseju da mu je žena najvjerojatnije ostala vjerna. No, kao što smo napomenuli u prvom poglavlju, on joj se nije otkrio dok nije provjerio je li to doista istina. Brzo je tokom razgovora s Penelopom saznao da je cijelo vrijeme patila zbog njegova odsutstva i da u njezinu vjernost ne mora sumnjati. Marko i prije nego li se ponovno susreo s Gigmom nije vjerovao u njezinu vjernost. Unatoč njezinom oduševljenju što ga ponovno vidi, dočekaio ju je hladno, a izrazita ljubomora branila mu je da joj se približi i da poslušaa ono što mu je htjela reći. Ispitivao ju je o njezinom životu tijekom proteklih osam godina, a najviše ga je zanimao njezin odnos s proscima. Na njegova je pitanja odgovarala iskreno, no on je svejedno sumnjao. „MARKO: (...) Dan po dan proteklo je ovo osam godina, a meni nije ni jedan pred očima, meni je svaki crniji nego noć, jer ne znam, ne znam ni za jedan, kako si njime raspolagala, što si sobom u taj dan radila.“ (Begović 1999:248). Unatoč svim Giginim iskrenim priznanjima o vlastitoj vjernosti te unatoč činjenici da nije otvarala vrata bračne sobe do Markova povratka, on je u njezinu vjernost povjerovao tek kad je pročitao pismo njezina oca u kojem mu je on pripovijedao o njezinu životu za vrijeme njegova odsutstva. „MARKO: (...) on piše, jest piše nešto što mi je potpuno oovorilo oči. Što me je izliječilo. Jest, izliječilo. *On je primi za glavu, pritisne je k sebi, razmuca se i usklikne: Sad vidim sve! I znam sve! I nisam više ljubomoran!*“ (Begović 1999:263).

Unatoč Giginoj želji i namjeri da odustane od Marka i da se uda za nekog drugog, ipak to nije mogla učiniti te je svojim proscima javila da se ne može udati ni za jednog od njih. „Pustite me, da ostanem kod onoga, čija sam bila, otkad imam svijest, da nečija moram biti (...) bez vas zacijelo, ne bih nikad pomislila, da može još netko postojati za me (...) Ja nikad ne bih bila čitava ni s kim drugim, nego samo s njim. I pustite me da ostanem s njim.“ (Begović 1996:350). U konačnici, ona je ipak ostala vjerna svome suprugu, no njezin poziv Miki nakon što je ubila Marka te priznanje da je od očeve smrti prošlo više od dvije godine te da ga je za to vrijeme mogla prevariti, ostavljaju pitanje o njezinoj vjernosti, otvorenim.

Drugo pitanje koje se postavlja je *zašto je Giga htjela odustati od Marka?* Postoji više mogućih razloga za taj njezin čin. Prvenstveno, osam godina nije dobila nikakve informacije o svom suprugu. Redovito je odlazila na kolodvor provjeriti je li se Marko vratio vlakom koji je dovezio vojnike, provjeravala je na različitim mjestima ima li kakvih vijesti o njemu, no ništa nije saznala. Već na početku prve knjige doznajemo da Gigin i Markov odnos nije bio idealan ni prije njegova odlaska u rat, stoga možemo zaključiti da njegovo dugogodišnje odustvstvo nije jedini razlog. „To nije tek od danas, od jučer: godine i godine da se to obnavlja, gomila, nasrće. Od onoga dana, kad se pojavila s vjenčanja, pa neprestano do danas nije bilo minute bez prigovaranja, bez prijekora, zahtjeva i zabrana“ (Begović 1996:17). Giga u svom unutarnjem monologu za vrijeme ispovijedi u crkvi ističe da su svađe u početku bile rijetke, a kasnije su postajale sve češće dok joj se u konačnici život nije pretvorio u pakao. (Begović 1996:17). Kapetanu je, za vrijeme povratka vlakom iz Galicije, ispričala kako joj Marko nikad nije rekao da ju voli, iako ona njemu jest. „Uopće mi nije nikad rekao da me voli. Očito je to izbjegavao. To sam samo ja njemu ponovno izjavljivala.“ (Begović 1996:76). Njezini su roditelji bili protiv njezina braka te joj je majka na samrti prorekla da će Marko biti njezina nesreća.

„Umirući rekla joj je kako vidi i zna, da će Marko biti njena nesreća. Ne zna kako ni što, al sve to ne će dobro svršiti.“ (Begović 1996:63). To je utjecalo na nju, no svakodnevne očeve prijetnje da ostavi Marka potaknule su prkos u njoj te je pošla s njime u Galiciju. „Otac nije nikada prestajao sa svojim prodikama, pa ni onda, kad je pošla na frontu, da se s njime vjenča.“ (Begović 1996:64). Svakodnevni susreti s Markovim ocem alkoholičarem, kojeg je morala novčano potpomagati, u njoj su razvijali sumnju da će i Marko postati isti takav. „I bila je halucinacija možda ili uistinu suglasnost neka, luk obrva je bio potpuno isti i sve je onako podrhtavao kao kod Marka, kad je govoreći joj nesređene, besmislene, lude riječi, zapadao u ljubavnu ekstazu.“ (Begović 1996:69). Već na dan svadbe, Giga se plašila da je rat negativno utjecao na Markovo psihičko zdravlje. „Na trenutke izgledalo joj, kao da nije priseban. Mrsile mu se riječi, gubile logiku, premetale se i prekopitale.“ (Begović 1996:55). Sve navedeno utjecalo je na Gigin osjećaje i stavove prema Marku, no tek je njegovo hladno, ljubomorno i agresivno ponašanje prilikom ponovnog susreta uvjerilo Gigu kako joj je Marko zapravo dalek i stran što je u konačnici kulminiralo njegovim ubojstvom. Delić problem vidi u psihološkim razlikama te ističe: „Gigino razmišljanje posve je drugačije od Markovog razmišljanja i temeljem toga ona ne može shvatiti njegove patološke izljeve ljubomore. Upravo te psihološke razlike u razmišljanju Gige i Marka i vode do krvavog raspleta.“ (Delić 2015:110). Senker problem u odnosu Gige i Marka vidi u njihovim različitim svjetonazorima. „Marko objašnjava i oblikuje Gigin lik sa znanstvenog i naturalističko-realističkog stajališta, a Giga njega razumije i oblikuje s nadznanstvenog i modernističkog.“ (Senker 1987:156).

6.3. Mudrost kao temeljna Penelopina osobina

Uz Penelopino ime veže se stalni epitet „mudra“ što je uz vjernost njezina temeljna osobina. Čak ju je i Agamemnon, u podzemnom svijetu, zbog te osobine pohvalio. „Ali tebe neće, Odiseju, ubiti žena,/Jer je razumna vrlo, o

dobru srce joj misli,/Kćeri Ikarija mudroj Penelopi.“ (Homer 1987:184). Mudrost se određuje kao „pojam kojim se označuje posebna kvaliteta inteligencije, znanja i djelovanja, tako da svi ti pojmovi čine određeno jedinstvo.³ Njezina je mudrost vidljiva u načinu rješavanja problema s proscima. Kao što smo već naveli u prvom poglavlju, četiri je godine uporno tkala Laertov grobni pokrov i noću ga uništavala samo kako bi izbjegla udati se za nekog od prosaca. Osim toga, obećala je udati se za onog prosca koji bude Odisejevim lukom prostrijelio svih dvanaest ušica sjekira imajući na umu da to može jedino Odisej.

Giga se, također, u raznim nepredvidivim situacijama snalazila upravo zahvaljujući svom umu tj. mudrosti. Kao i Penelopi to joj je bila jedina osobina na koju se mogla osloniti kako bi, kao mlada žena bez supruga, preživjela u poslijeratnom Zagrebu. Kako bi spasila dječaka Šlojmea, Židova kojeg je srela u Galiciji, morala je potplatiti općinskog činovnika koji je bio spreman prijaviti policiji da čuva dijete obješenog židovskog špijuna, a vrativši se kući, kako bi izbjegla neugodnosti, morala je lagati i smišljati načine kako da se ne dozna o njegovom podrijetlu.

Njezina mudrost i snalažljivost najviše su došle do izražaja u trenutku kad ju je napao podstanar Salf. Bila je svjesna da je on fizički jači i da se može spasiti jedino uz pomoć vlastitog uma. „Nastavi li borbu, ne će mu se odhrvati. Pa kad se našla sjedeći na tlima prema njemu i gledajući ga (...) nešto iz instinkta samoobrane, nešto jer joj je uistinu izgledao (...) bezgranično komičan, stade da se smije“ (Begović 1996:250). Umjesto da mu se opire ona se počela smijati, vješto ga je odvela u kupaonicu gdje je on mislio da će se zajedno kupati i u trenutku njegove neopreznosti zaključala je vrata i pozvala Miku u pomoć. “Kako je samo bio glup što se dao uhvatiti u stupicu! Ispita kakva su vrata i je li

³ Mudrost. Proleksis enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Pristupljeno 9. kolovoza 2016. na mrežnoj stranici: <http://proleksis.lzmk.hr/56795/>

ih lako provaliti. No ako počne udarati, ona je kadra da izleti iz kuće, zovne policiju i napravi skandal.“ (Begović 1996:253).

Ni gotovo svakodnevne posjete Markova oca Josipa Barića, alkoholičara teškog karaktera, Gigi nisu bile ugodne te je morala biti snalažljiva ne bi li ga se riješila. Giga je njegovu agresivnost i napadnost smirivala točeći mu čašicu alkohola. „Ona bi u tom času vidjela, da je došlo vrijeme da mu natoči novu čašicu. Jer čudna je igra bio taj njihov razgovor.“ (Begović 1996:70). Osim alkohola redovito mu je davala novac, a uspjela bi ga se riješiti tek kad bi ga toliko napila da se jedva kretao i govorio kada bi pozvala fijaker da ga odveze kući. „Napokon je bio krcat alkoholom, nabujao kao spužva, nepokretan kao mješina, tup, tepav, slinav i gadan. Onda je djevojka silazila na Jelačićev trg po fijaker, koji bi ga odveo kući (...)“ (Begović 1996:73).

Gigin incident sa Salfom bio je samo uvod za ono što će joj se dogoditi s Markom. Njegov povratak nije bio onakav kakvim ga je Giga zamišljala. Marko je prema njoj bio hladan, mučila ga je izrazita ljubomora te ju je vrijeđao uspoređujući ju s ruskim prostitutkama. „MARKO: (...) Kao da ja nisam neprestano osjećao onaj nekadanji dodir tvojih usana suzdržljiv i nevješt? A kakva su ta usta danas? No, da, tako ljube sve kokote od Amura do Volge, a da ti ne bude krivo, i od Volge do Save.“ (Begović 1999:237). Njegovo bizarno ponašanje kulminiralo je u trenutku kad ju je napao. Ona je bila svjesna da se ne može fizički braniti te da mora smisliti način kako da se spasi. Tada je izvadila revolver, koji je kupila još u Galiciji, i upucala ga čime cjelokupni roman ima tragičan završetak. „MARKO: *ustavi se samo tren: Ah, što, ne bojim se ja toga. Ja te hoću i imat ću te! Podivljanim licem i pruženim rukama poleti prema njoj. Međutim plane revolver u njenoj ruci, a Marko se sruši udarivši u padu o naslonjač, koji ih je još dijelio.*“ (Begović 1999:268).

Ubojstvo na kraju djela još je jedna poveznica između „Odiseje“ i „Gige Barićeve“. Odisej, vidjevši da su mu prosci uništavali dvor, uporno htjeli oženiti

njegovu vjernu suprugu i ubiti mu sina, zajedno s Telemahom, svinjarom i govedarom, ubija sve prosce osim pjevača Femija i glasonoše Medona, a neposlušne je sluškinje dao objesiti. „Tako i njima, dok glave po redu imahu ondje,/Svima zamčice bjehu na vratu, da prejadne umru,/Noge im praćnuše se, ne za dugo, nego za časak.“ (Homer 1987:357). Ono što uvelike razlikuje navedena djela jest činjenica da u „Gigi Barićevoj“ ubojstvo nije počinio Marko, moderni Odisej, već Giga, njegova supruga i moderna Penelopa.

U „Odiseji“ ne doznajemo mnogo o Penelopi, njezinim osjećajima i mislima. U centru su zbivanja Odisej i njegova putovanja zbog čega čitatelj ne može pobliže upoznati i razumjeti Penelopu. Ona se vjerno pokorava suprugu i poštuje njegove odluke čak i u trenutku kad joj javlja da će morati ponovno na put kako bi se iskupio bogu Posejdonu. Ona na to reagira pasivno rekavši mu: „Ako ti bogovi hoće da pripreve sretniju starost,/Onda se nadati možeš, od zala da ćeš umaći.“ (Homer 1987:367).

Kao što sam naslov upućuje, roman „Giga Barićeva“ u centar zbivanja stavlja upravo naslovnu protagonisticu. Moderna Penelopa čitatelju nije toliko strana. On prati njezin život, misli i osjećaje prije Markova povratka. Svjedoči njegovom lošem ophođenju prema njoj, no ubojstvo je nešto što ipak dolazi nenadano i iznenađuje. Bošnjak ističe: „Čitateljska žudnja za razumijevanjem središnjeg ženskog lika upravo živi od Begovićeve uskraćivanja mogućnosti da se za njega izgradi čvršći interpretacijski okvir.“ (Bošnjak 2009:173).

Za razliku od Homera, Begović je dao glas svojoj Penelopi. Stavio ju je u središte romana, prikazao je njezin izvanjski i unutarnji svijet, njezine nemire, sumnje, strahove, neodlučnosti. Dao joj je mogućnost izbora i mogućnost otpora. Antičkom mitu o Penelopi je pristupio iz jednog drugog, izrazito udaljenog, vremena što je ostavilo posljedice na cjelokupnu priču. Njegova transformacija antičkog mita oslikava razlike između dvaju vremena i to prvenstveno u položaju žene što mu daje dodatnu vrijednost. Boris Senker tako

ističe da je Gigin čin na kraju djela zapravo njezin otpor prihvaćanju položaja žene koji nameće patrijarhalno društvo. „Revolverski hitac na kraju drame „Bez trećega“ nasilno dokida dramsku tenziju, razara situaciju i dokazuje Giginu riješenost da ne pristane na status muževljeve privatne svojine, koji status patrijarhalno društvo namjenjuje ženi.“ (Senker 1987:169).

7. Zaključak

Milan Begović u svom romanu „Giga Barićeva“ prati sudbinu mlade i ugledne Zagrepčanke koja je bila primorana osam godina čekati na povratak svoga supruga s ratišta u Galiciji. Tijekom tih osam godina nije dobila nikakve informacije o njemu te je izazvala interes sedmorice muškaraca koji su je htjeli oženiti. Tih sedam prosaca svaki se utorak navečer okupljalo u njezinom stanu na zajedničkim druženjima. Iz navedenoga jasna je intertekstualna poveznica navedenog romana i mita o Penelopi prikazanog u Homerovoj „Odiseji“. Penelopa je dvadeset godina vjerno čekala na Odisejev povratak iz Trojanskog rata iako nije dobila nikakve informacije o tome je li on uopće živ. Njezin je dvor okupiralo stotinu i osam prosaca koji su odbijali otići dok se ne odluči udati za jednog od njih. Begović je u svom romanu reinterpreterao navedeni mit što je, prema Žmegaču, intertekstualnost trećeg tipa.

Cilj ovoga rada bio je odrediti ono što povezuje i razlikuje Gigu i Penelopu, a u središtu interesa nam je bio njihov odnos prema proscima, prema vjernosti i mudrost kao njihova glavna osobina. Ono što povezuje navedene protagonistice jest činjenica da su se obje morale nositi sa svojim proscima. I dok ih je Giga imala samo sedam, ako ne računamo kapetana koji joj je spasio život u Galiciji, Penelopa ih je imala stotinu i osam. Gigini su prosci u romanu detaljno prikazani i čitatelj ima priliku upoznati svakog od njih što nije slučaj s Penelopinim proscima koji čitatelju ostaju nepoznanicom. Ipak, obje imaju svog omiljenog prosca. Gigi je to Mika, a Penelopi Amfinom. Penelopa, osim povremene rasprave, ne dolazi u doticaj sa svojim proscima. Ona ih uporno odbija te se ne želi udati ni za jednog od njih. S druge strane, Giga mrzi čekanje te želi nastaviti sa svojim životom zbog čega daje priliku proscima da ih upozna. S tim je ciljem organizirala zajednička druženja utorkom navečer. I dok su Penelopini prosci nasrtljivi te joj uništavaju dvor i planiraju joj ubiti sina, Gigini su prosci pristojni, poštuju njezinu odluku da se neće udati ni za jednog od njih

te čuvši tu odluku mirno se razilaze. Obje su odlučile iskušati svoje prosce ne bi li odlučile za koga će se udati. Penelopa je bila orijentirana na fizičku snagu te je tražila od prosaca da Odisejevim lukom odapnu strijelu kroz dvanaest ušica sjekira, a Gigi je bila važnija osobnost prosaca te je organizirala samostalna druženja sa svakim od njih ne bi li ih bolje procijenila. I Gigine i Penelopine prosce prvenstveno privlači njihovo bogatstvo i društveni ugled. Penelopa posjeduje i iznimnu ljepotu što nije slučaj kod Gige koja privlači svojim šarmom.

Penelopa je Odiseju bila vjerna te nije ni pomišljala udati se za nekog drugog muškarca. S druge strane, Giga je htjela da joj svećenik na ispovijedi potvrdi ono što je sama željela, a to je da proglasi Marka mrtvim kako bi mogla nastaviti sa svojim životom. Ona se upoznivala s proscima i imala je namjeru udati se za jednog od njih. Postoji više mogućih razloga zašto je Giga htjela odustati od Marka. Prvenstveno, unatoč njezinom trudu, nije dobila nikakve informacije o tome je li on uopće živ. Tijekom braka joj je prigovarao, a svađe su s vremenom postajale sve veće. Nikada joj nije rekao da ju voli, a njezini su roditelji bili protiv njihove veze. Također je strahovala da bi Marko mogao postati isti kao svoj otac i da bi rat mogao utjecati na njegovo psihičko zdravlje. No, najviše je na njezine osjećaje prema njemu utjecalo njegovo ljubomorno i agresivno ponašanje prilikom ponovnog susreta.

Ono što povezuje Gigu i Penelopu jest osobina mudrosti. Stalni epitet uz Penelopino ime jest mudra. Ona je četiri godine tkala i uništavala Laetov grobni pokrov kako se ne bi morala odlučiti udati za jednog od prosaca. Također je odlučila da će se udati za onog koji bude Odisejevim lukom prostrijelio svih dvanaest ušica sjekira imajući na umu da to može jedino Odisej. I Giga je upravo zahvaljujući svojoj mudrosti spasila dječaka Šlojmea, oduprla se nasilnom podstanaru Salfu, podnosila Markova oca alkoholičara i u konačnici se oduprla samome Marku.

Sve navedeno ide u prilog činjenici da je Giga Barićeva moderna Penelopa dvadesetoga stoljeća. Različiti konteksti njihova življenja utjecali su na to da unatoč tome što su se obje našle u sličnim životnim situacijama njihove sudbine i njihov tijek života ipak budu različiti.

8. Sažetak i ključne riječi

Motiv Penelope u romanu „Giga Barićeva“ Milana Begovića

Polazište rada je pokušaj utvrđivanja intertekstualnih veza između Homerove „Odiseje“ i romana „Giga Barićeva“ Milana Begovića. Temeljem komparativne analize spomenutih djela nastoji se ukazati na sličnosti i razlike u prikazu Penelopina lika. Posebna se pažnja pritom pridaje njihovom odnosu prema proscima, prema vjernosti i mudrosti kao njihovoj glavnoj osobini. Analizom se ustvrđuje da se konteksti njihova življenja uvelike razlikuju što je, unatoč tome što su se obje našle u sličnim životnim situacijama, utjecalo na to da su njihove sudbine ipak bile različite. Stoga, Gigu Barićevu možemo nazvati modernom Penelopom dvadesetoga stoljeća.

Ključne riječi: Milan Begović, intertekstualnost, mit o Penelopi, „Giga Barićeva“, „Odiseja“

The Motif of Penelope in the Novel „Giga Barićeva“ by Milan Begović

Starting point of this work is an attempt to determine intertextual relations between Homer's "Odyssey" and the novel "Giga Barićeva" by Milan Begović. Through comparative analysis of literary works previously mentioned, this work tries to point out the similarities and differences in the display of Penelope's character. Special attention is given to their relations to suitors, their attitude towards fidelity and wisdom as their main characteristic. Although they both found themselves in similar life situations, their destinies were still quite different due to the context of their time. Therefore, we can consider Giga a modern Penelope of the 20th century.

Key words: Milan Begović, intertextuality, myth of Penelope, "Giga Barićeva", "The Odyssey"

9. Popis literature

Literatura:

Biti V. (2000). *Pojmovnik suvremene književne teorije*. Matica hrvatska, Zagreb.

Bošnjak M. (2009). Giga Barićeva, moderna Penelopa s revolverom u ruci u: *Autsajderski fragmenti : časopis za kulturu, umjetnost i znanost*, 1(2), 186-200.

Crnjak G., Trojan I. (2015). Bez trećega Milana Begovića. Dramska studija o ljubomori u: *Književna revija : Časopis za književnost i kulturu* 55(1-2), Osijek.

Delić A. (2015). Analiza ženske duše u Begovićevoj drami Bez trećega u: *Književna revija : Časopis za književnost i kulturu* 55(1-2), Osijek.

Graves R. (2003). *Grčki mitovi*. CID – NOVA, Zagreb.

Grgić K. (2011). Intertekstualnost kao oblik književnog pamćenja: poezija Ivana Slamniga u: *Dani hvarskog kazališta*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.

Kanavou N. (2015). *The Names of Homeric Heroes: Problems and Interpretations*. De Gruyter, Berlin.

Lahman R. (2009). Intertekstualnost: Pokušaji definisanja pojma u: *Polja : časopis za književnosti i teoriju*, Novi Sad.

Lokos I. (2004). Intertekstualnost u Marulićevoj Juditi u: *Colloquia Maruliana*, 13, 57-65.

Milanko A. (2011). Sjećanje na Gigu, pamćenje otpora u: *Nova Croatica*, 5(5), 165-182.

Nemec K. (1998). *Povijest hrvatskog romana: Od 1900. do 1945. godine*. Znanje, Zagreb.

Pavličić P. (2015). Vrijeme u Gigi Barićevoj u: *Dani hvarskog kazališta: građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, 41(1), 167-198.

Pinsent J. (1985). *Grčka mitologija*. Otok Krešovani, Opatija.

Senker B. (1985). *Kazališni čovjek Milan Begović*. Teatrologijska biblioteka, Zagreb.

Senker B. (1987). *Begovićev scenski svijet*. Teatrologijska biblioteka, Zagreb.

Žeželj M. (1980). *Pijanac života: Životopis Milana Begovića*. Znanje, Zagreb.

Žmegač V. (1993). Tipovi intertekstualnosti i njihova funkcija u: *Intertekstualnost i autoreferencijalnost*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Mudrost. Proleksis enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Pristupljeno 9. kolovoza 2016. na mrežnoj stranici:

<http://proleksis.lzmk.hr/56795/>

Izvori:

Begović M. (1996). *Giga Barićeva: 1. knjiga –Sedam prosaca*. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb.

Begović M. (1996). *Giga Barićeva: 2. knjiga –Na ratištu, 3. knjiga –Povratak*. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb.

Begović M. (1999). *Izbor iz djela*. Riječ, Vinkovci.

Homer (1987). *Odiseja*. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb.